

SONUÇ

İncelenen felsefi, psikolojik sosyolojik ve yazınsal yaklaşımlardaki hakikat anlayışı, ontoloji, epistemoloji, kişinin kendini psikanalitik gerçekleştirilmesi, anlam ve ideolojide toplumsal bir varlık olan insan ve psikişik sorunlar, ırkçılık, uyum ve kültür ve sınıf ve cinsiyet farkları gerçek arayışındaki bilimsel yöntemlerle ele alınmıştır. Bilimin pozitivist, realist, konvansiyonalist ve eleştirel yorumları objektiviteye odaklanır:

- Pozitivist için bilim dışsal dünyaya ilişkin ispatlayıcı ve açıklayıcı bilgi edinme girişimidir. Bunu yapabilmek için de dışsal dünyada bulunan sistematik ilişkileri incelemelidir. Pozitivizm, tümevarım yönetimiyle düzenin geneli hakkında hükümlere varılmasını sağlayan bilimsel yasaları da gerekli görür. Gözlem ve deneyin ampirik bilginin tek kaynağı olduğunu savunan pozitivistler bu önermelerin gözlem ve deney araçlarla objektif olarak test edilmesi gerektiğine inanır. Bilimsel veriler dışında kalan bilgileri «metafizik» olarak kabul eden modern pozitivism düşüncesi gerçeğe ulaşmada mantığı öne çıkarır. Her bilimsel açıklamanın uyması gereken belli koşullar vardır ve ancak bu koşullar yerine getirilmiş ise meşru bir açıklama yapmak mümkün olabilir. Bir diğer deyişle, sosyal ve insani bilimler, iddia, ispat ve açıklama yöntemini kullandıkları sürece ve ancak o ölçüde bilim olabilirler.
- Pozitivist için bilimsel teoriler, doğruluk ve yanlışlıkları sistematik gözlem ve deney yoluyla değerlendirilebilen, oldukça genel, evrensel ifadeler dizisinden oluşur. Bu gözlem ve deneylerin sonuçları tam bir kesinlikle bilinebilir. Pozitivistler bilimsel yasaları karakterize edebilmek adına çeşitli ölçütler önerir. Örneğin, yasaları ifade eden önermeler evrensel kondisyonellerin sentetik formuna sahip olmalıdır. «Hiçbir zorlamaya maruz kalmayan tüm nesnelere hızı sabittir» Endüstriyel makinelerinin hızı insan gücünden fazla olması için ivme zorlaması yapılmıştır» önermesinde olduğu gibi. Ayrıca, bu önermeler hiçbir sonlu mekân ve zamana

uymazlar. Zaman ve mekânla sınırlanan koşullar yasa olarak nitelendirilemez. İnsanların bu makineleri öğrenmek için verdiği emek ve yeni yapıya uyum sağlama/sağlamama ise gerçektir. Pozitivistlere göre; teori ve gözlem arasındaki ilişkili oldukça önemlidir çünkü bilimsel teorileştirmenin objektif temelini yalnızca gözlem ve gözlem sonucunda edinilen ampirik kanıt sağlayabilir. Ampirik kanıtın değerlendirilmesi noktasında «doğrulamayı» ve «yanlışlamayı» yaklaşımlar doğmuştur. Doğrulamacılar, ampirik kanıtın, bilimsel teorilerin doğruluğunun çeşitli derecelerde desteklenmesi için kullanılabileceğini ileri sürerler. Doğrulamacıların aksine, yanlışlamacılar, teori ve gözlem arasında kurulabilecek tek tümdengelimsel ilişki çeşidinin sadece denenceden çıkarsanan kestirimin yanlışlığından dolayı kuramın hatalı olması halinde söz konusu olduğunda ısrar ederler. Pozitivistlere göre doğruluğun ölçütü, herhangi bir önermenin yanlışlanamaz olmasıdır. Bir hipotez yanlışlanmadığı sürece doğrudur. Bilim insanının asıl yaptığı, önce bir teori ya da hipotez formüle etmektir. Sonra da potansiyel olarak yanlışlanabilir gözlemleri de ele alarak hipotezlerini test edecektir. Gerçekçi yazın ve kuramı, kültür incelemesi, bilimin tarihsel gelişimi, bilim insanlarının kuramsal aktivitelerindeki psikolojik aşamalar ve bilimde psikanaliz veya sosyolojik bilimsel topluluğun bakış açısındaki ırk, mezhep ve cinsiyet ayrımı, globalleşme ve kimlik arayışı, topluma uyma veya yabancılaşma, eski-yeni çatışması, yergisel eleştiri ve siyaset bilimi objektiviteyle ele alınmalıdır. İstisnai olarak, gerçeği, hayal ve estetikle birleştiren kuramlar, hakikati sorgulayabilir.

- Pozitivizmde açıklama, mantıksal bir tez formu olarak analiz edilmektedir: Teorik yaklaşımlara formal karşılık yoluyla tanımlar verilmekte: teorilerin test edilmesinde ise mantık kurallarına uygun akıl yürütmeler yapılmaktadır. Pozitivizmin temeli Hobbes, Locke, Newton, Leibniz, Berkeley ve Saint-Simon'a dek uzanmaktadır. Pozitivism modern bilimi temele alan, metafizik, batılı inanç ve dini reddeden bir görüştür. Klasikler için gerçek, Platonik ideallerdir ve incelendiği gibi kavramsal gerçekler söz konusudur. Rönesans ve Neoklasik kültürü de bu bağlamda düşünen Humanizma, Platon-Hıristiyan sentezi yapıp, insanın cennetten kovulmasından evvelki halini vaat etmiş ve Tanrı'nın emriyle özdeşleşmiş akli egemen kılmıştır. On dokuzuncu yüzyılda Pozitivizme odaklanmıştır ve insan zihni, tabiatı ve nesnelleşmeyi tam kavrayamaz düşüncesi yaygınlaşmıştır. Pozitivizm ölçülebilir, değerlendirilebilir, deneye sokulabilir ve faydalı olandır. Pozitivism bir sistem ve sentez silsilesidir. İncelendiği gibi Auguste Comte sınıflandırmasındaki teolojik ve metafizik insan sonunda pozitivist insanlık ve âlim yorumuna geçer.

- Pozitivist bilim, bahsedildiği üzere olayları açıklamaya değil fakat kestirmeye yönelik bir yaklaşımdır. Bu noktanın yetersizliği aşamasında ise realizm devreye girer. Realist için yeterli bir deneysel açıklama hem fenomenler arası düzenli ilişkilerin hem de bunları bağlayan mekanizmaların keşfini gerektirir. Dolayısıyla, herhangi bir olguyu açıklarken sadece değişim sürecini belirten olayları değil aynı zamanda o sürecin kendisi hakkında da bilgi verilmelidir. Yani, fenomenin ortaya çıkışını bir diğer deyişle içsel oluşumu da, karakterize etmek durumundadır. Bu noktada, realist açıklama tarzının neden sorusunun yanı sıra nasıl ve ne sorunlarını da cevaplandırmayı hedeflendiğini söylemek doğru olacaktır. Realist açıklama incelemeyi sınırlar. Pozitivistlere göre realistler nedensel doğal zorunluluk olan insanın ontolojisi, doğa ve yaratan konusunda yeterli bir analiz oluşturmamıştır. Realistler doğal zorunluluk kavramıyla ilgili doyurucu bir analiz olmadığını kabul ederler. Ancak, pozitivistlerde olduğu gibi yapısal düzenliliklerin keşfedilmesinin yeterli olmadığını ileri sürerler. Realistlere göre; daha ileri araştırmalar yapılmalı, düzenin mevcudiyeti derin yapı ve mekanizmalar aracılığıyla nedensel olarak açıklanmalıdır. Realistler de pozitivistler de bilimi, dışsal gerçekliğin doğru, açıklayıcı ve epistem bilgisini amaçlayan rasyonel ve objektif bir araştırma olduğunu paylaşırlar. Her ikisi de bilimsellik, yeterli nitelikte açıklama, bilimsel teorilerin amaçları, ampirik kanıtın kullanımı gibi konulara yoğunlaşmış ve bu konularda genel standartlar olduğunu kabul etmiştir. Bilimsel bilgi olarak kabul edilenin, içine gömülü olduğu kültüre ya da hayat tarzına görece olduğu temel savında birleşen konvansiyonalist akımlar bilimsel bilgiye duyulan güvenin de sorgulanmasının yolunu açmıştır. Geliştirilen bir teori için çok sayıda destekleyici olay ya da örnek bulunabilir ancak bunun bir sonu yoktur. Fakat teorinin yanlışlandığı bir örnek tespit edildiğinde, bu teori terk edilir ya da düzeltilir. Bu şekilde doğruya ulaşma şansı artar ve her yanlışla birlikte yeni bir mutlak doğruya ulaşılır. Objektif bir bilimin mümkünatına dair bazı eleştiriler mevcut olabilir. Örneğin duygusal algının teorik inanç ve beklentilerden etkilendiği iddiası olabilir. İkincisi gerçek gözlemsel terimlerin anlatımının bir biçimde teorik terimlere veya bilimsel teoriyi oluşturan çeşitli önermelere bağlı olduğu iddiasıdır. Bunların her ikisi de epistemoloji ve dil felsefesinde büyük sorunlara yol açmaktadır. Her bilimsel kuram görüleni kendine göre kendi tarzında yorumlar. Eğer bir teorinin doğruluğuna inanılırsa gözlemler onun terimleriyle betimlenmeye başlar.

- Konvansiyonalizm, gözlemlin tek başına kuramın doğru veya yanlışlığını belirleyemeyeceğini ileri sürer çünkü belirli bilimsel önermelerin ve

deneylerin genelleştirilmesi ve kaydedilmesine dayanan dünyaya ilişkin yanlışlıkla edinilmiş betimlemeler vardır ve gerçekte yapay yaratılardır. Deney verisi birden fazla hipotezi cevaplandırır ve hangisinin seçileceği determine edilemez. Konvansiyonalizmde bilimsel önermeler dışsal gerçekliğin doğru veya yanlış betimlemeleri olarak değil, daha çok bilim adamının yaratıları olarak görülür. Gözlemler her durumda kuram yüküdür ve farklı kuramlar arasında yapılacak bir seçim için nesnel ve evrensel ölçütleri yoktur. Bu sebeple, seçimin ahlâki, estetik ve araçsal değerlere göre yapıldığını incelendiği gibi Comte, Fransız devrimi sonucunda yaşanan karmaşayı bilimsel yöntemi esas alan bir sistemin çözebileceğine inanmıştır. Ona göre yaşanan çağ bilim çağıdır. İnsanlığın evrimi, bilginin evrimi ile gerçekleşmiştir. Bilginin evrimi, insan düşünüşündeki değişiklikler olarak dile getirilir. Comte'e göre insanoglu bu noktaya uzun bir tarihsel süreci başararak gelmiştir. Bu bağlamda toplumlar üç aşamadan geçer; teolojik aşama, metafizik aşama ve pozitif aşama. Comte bu üç aşamayı üç hal kanunu olarak adlandırmıştır. Comte için teolojik aşama insanların dünyadaki olayları Tanrı ve ruh gibi doğüstü güçler sayesinde algıladıkları bir evredir. Olay ve olgular Tanrı'yla ya da kutsal sayılan varlıklarla açıklanır. Rönesans ile birlikte teolojik aşamadan metafizik aşamaya geçilir. Daha tutarlı ve sistematik bir tablo oluşturan metafizik aşamada tüm görünüşler fenomenler soyut güçlerce veya canlılaştırılmış bütünlüklerce açıklanır. Olguların oluşumunun kişiselleştirilmiş Tanrılar değil, doğa gibi soyut güçler olduğuna inanılır. Bu haliyle metafizik aşama kendini takip eden pozitif aşamaya bir taban oluşturur. Pozitif aşama bilimsel yöntemin egemen olduğu nihai bir evrendir. Tarihsel olarak bu aşamaya geçişe Fransız Devrimi'nin sebep olduğu söylenir. Bu aşamada insanlar doğadaki ve toplumsal yaşamdaki olgulara hâkim olabilmek için somut gözlenebilir olguları incelemeye yönelmişlerdir. Dinamik sosyolojide Comte, her bir aşamaya tekabül eden belli tip bir toplumun olduğunu ileri sürer. Bunların her biri o dönemde geçerli olan entelektüel düşünce tarzından kaynaklanır. Düşünce ile sosyal organizasyonun gelişmesi arasında bir paralellik vardır. Bütün bilimler kendinden öncekinin bilgisine kendi bağımsız ve orijinal bilgisini ekleyerek ilerlemektedir. Yani, her bilim kendinden öncekilerin bilgisi üstüne kurulur ve tüm bu bilimler üç hal kanunundan geçecek şekilde dizilmiştir.

- Comte, mantıkta tümevarım yöntemini benimser. Tek tek olgulardan genele erişir. Deney ve gerçekçi gözlemlerle tümevarımsal bir genellemeye gidilir. Comte, kurulan hipotezlerin gözlemlerle sınıandığını belirtir. Bilimsellik, gözlenmiş fenomenlerle olguların birbirlerine bağlanmasından

oluşur. Bir önermenin doğruluğu, ilişkin olduğu olunun gözlenen özelliklerine uygunluğuna doğrudan bağlıdır. Önerme gözlemlerle elde edilenlere uyuyorsa doğru, göz yumuyorsa yanlıştır. Gözlem olmadan önermenin doğru ya da yanlışı konusu ele alınamaz. Bu sebeple, Comte, olasılık teorisi, maddenin yapısının sorgulanması veya evrim teorisi gibi konuları bilimin metafizik yanları olarak reddeder; çünkü bunlar gerçeği yansıtan uygulamalı çalışmalardan yoksun olan soruşturma alanlarıdır. Comte sosyal statüğü toplumun belirli bir alandaki yapısının incelenmesi olarak görür. Sosyal dinamik ise, insan düşüncesinin ve insan toplumlarının oluşumunun birbirini izleyen zorunlu evrelerinin irdelenmesidir. Toplumu oluşturan unsurların tarih boyunca gelişimi ele alınıp incelenir. İncelenen Durkheim hem pozitivist hem de realist öğeleri barındırmaktadır. Kendi pozisyonunda bilimsel rasyonalist olan Durkheim, insan davranışlarını incelerken doğa bilimlerinin yöntem ve işlemlerini kullanmayı amaçlamıştır.

- Durkheim'a göre mevcut çalışmalar tarih felsefesiyle yetinmiştir. Comte böyle bir bilimin nesnesini keşfetmiş ancak tam bir sosyolojik analiz ya da yöntem üretememiştir. Bu bağlamda Durkheim'in sosyolojisinin temelinde toplumsal olgu kavramının gelişimi ve kullanımı yer alır. Durkheim sosyal olguları değerlendirirken üç ayırt edici özellik üstünde durur. Birincisine göre, toplumsal olgular bireylerin bilinçleri dışında var olur. Bu bağlamda, Durkheim'in bireyin toplumu değil, toplumun bireyi yarattığını savunduğunu söylemek mümkündür. İkincisi, sosyal olgular geneldir ve bireysel manifestasyonlarla herhangi bir ilişkisi yoktur. Örneğin *İntihar* adlı eserinde Durkheim evrendeki intihar oranlarında zaman içinde büyük bir düzenlilik olduğuna işaret eder. Sosyal olguların ayırt edici son göstergesinde, toplumsal olgular kendilerini bireylere zorla kabul ettirirler. Kolektif nitelikleriyle bireylerin dışında var olan toplumsal olgular, bireyler üzerinde baskıcı ve sınırlandırıcı bir güce de sahiptirler. Örneğin, inanç ya da ahlâk toplumsal bir olgu olarak bireyin dışında kolektif bir niteliğe sahiptir. Durkheim her ne kadar dışsal gözlemlenebilir bir ölçüt bulmaya çalışmışsa da, en çekici faktörlerin içsel, psikolojik olduğunu görmüştür. Durkheim bir sosyal olgunun nedeninin önceki diğer bir sosyal olgu olması gerektiğini ileri sürer. Eğer şans eseri aynı bir fenomenin farklı nedenleri varmış gibi görünürse, bunun nedeni gerçekte farklı bir fenomenin var olmasıdır. Örneğin, farklı intihar nedenleri, farklı intihar yaratıcı etkenler olduğu için farklı intihar tiplerini barındırır. Bencil, anomik (toplumsal buhran zamanlarında ortaya çıkan bir intihar çeşidi) ve kaderci intiharlar farklı nedenlerden kaynaklanan farklı intihar tipleridir. Durkheim'a göre

aynı sonucun farklı nedenleri olamaz. Aynı sonuç her zaman aynı neden tarafından üretilmelidir.

- Marx realist bir düşünürdür. Marx'ın yapısalcılığı, her yapıyı oluşturan öğelerin ilişkisini öngören bir yapısalcılıktır. Bu birlik, o yapıya özgü olan ve o yapının tamamlayıcı karakteristiği olan tek bir nedensel mekanizma tarafından yaratılmıştır. Öğeler arası yapısal ilişkiler sosyal fenomenin neden ve sonuçlarını meydana getirir. Marx'ın teorik amacı farklı üretim tarzlarının yapılarını betimlemektir. Çünkü Marx'a göre, her toplumda farklı tarzlar ve kültürel yapılar bulunur. Bu bağlamda, Marx'a göre sosyal analiz yapabilmek için üretim tarzının içsel yapısının saydamlaştırılması gerekir. Ayrıca belirli bir toplumdaki farklı üretim tarzlarının birlikte bulunma biçimleri incelenmeli ve hem sosyal hem de politik sonuçları analiz edilmelidir. Marx emeğin toplumdaki rolü üzerinde durmuş, emeğin maddi objelerin üretilmesi yoluyla bir insan dünyası yarattığını öne sürmüştür. Dolayısıyla, insan dışsal dünyada mevcut olmakla hem dünyayı değiştirecek, hem de kendi güçlerini geliştirecektir. Bu sosyal süreci kanıt göstererek, insanın toplumdan ayrı düşünülemeyeceğini savunur. Emek ve üretim sosyal mahiyeti sebebiyle insanın varlığını diğer insanlarla olan ilişkisine dayandırır. Bu noktada, toplumdan uzak bireyi içinde yaşadığı ve çalıştığı sosyal organizasyondan bağımsız gösterilen birey örneklemeleri inceleyen tüm insan davranışı çalışmalarına itiraz eder. Marx'a göre önemli olan emek veya üretici etkinliğinin, kendini ifade etme tarzlarının tarih içinde değiştirdiğidir. Tarihsel yapılardan bağımsız hiçbir genel yasa olmadığını savunan Marx tüm toplumlara uygulanabilir doğal ekonomik yaslar olduğunu iddia eden çalışmalara itiraz eder.
- Gerek analizde gerek değerlendirmede kullanılabilecek tek bir yapısalcı metot yoktur. Bu bölümde, çeşitli yapısalcı analiz tiplerinden pozitivist, realist ve instrumentalist yapı anlayışları incelenmiştir. Instrumentalist yapı anlayışı, yapının kestirim açısından yararlı olup olmadığı hakkındadır. Pozitivist için sosyal yapı hakkında konuşmak, gözlenebilen fenomenler arasında bulunan yasa ve düzenliliklerden konuşmak demektir. Realist içinse bu yapı, gözlenebilir sosyal ilişkilerin ve sosyal bilinçlilik setinin altında yatan ilişkiler sisteminden oluşur. Temelde büyük yapılar, sistemler ve oluşumlarla ilgilidir. Buradan çıkarak, yapısalcılar fenomenin tekil öğelerine ayrılmaması ve atomistik olarak incelenmemesi gerektiğini ileri sürerler. Onun yerine, yapısalcı hareket çerçevesinde insan davranışları ve olgular bu büyük sistem ve yapılar aracılığıyla incelenmeye ve açıklanmaya çalışmıştır. Her sistem, karşılıklı ilişkili öğelerin örgütlenmiş bir bütünü olarak incelenmelidir. Yapısalcılar herhangi bir durumda or-